

Aytaç ÖREN

Dr. Öğr. Üyesi, Assist. Prof.
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, İstanbul-TÜRKİYE
University of Health Sciences, Department of Foreign Languages, Istanbul-TURKIYE
ORCID: 0000-0003-4208-548X
aytac.oren@sbu.edu.tr

Thomas Keneally'nin *Schindler's Ark* Adlı Eserinde Dinsel Ögeler

Öz

Bu makale, Avustralyalı yazar Thomas Keneally'nin *Schindler's Ark* adlı romanında öne çıkan dinsel öğeleri açığa çıkarmayı, kurmacada din ve karakter arasında kurulan ilişkinin -inancın- psikolojik ve sosyolojik arka planını irdelemeyi ve dolayısıyla dinin insanın en zor anlarında nasıl güçlü bir işleve sahip olabileceğini göstermeyi amaçlar. Eseri tartışmaya açmadan önce kısa bir şekilde "edebiyat, din, kitabın yazarı ve edebî yönü" ele alınarak araştırmanın temel alacağına genel bir çerçeve çizilir. Bu bağlam doğrultusunda eserdeki dinsel öğeler keşfedilmeye çalışılır. Roman; insanlık, ahlak ve bireysel seçimlerin gücü hakkında derin etik sorunları gündeme getirir; okuru kendi inançlarıyla yüzleşmeye ve adaletsizlik karşısında hem eylemin hem de eylemsizliğin sonuçlarının neler olabileceğini düşündürmeye zorlar ve Schindler karakteri aracılığıyla kefarete, suçluluk temalarını ve ahlaki açıdan iflas etmiş bir toplumda yön bulmanın karmaşıklıklarını araştırır. Katolik bir geçmişin izinde ahlaksal bir dönüşüm geçiren Schindler'in kendisi küçük bir Tanrıya, kurtarıcı bir peygambere ve fabrikası da Nuh'un gemisine benzetilir. Kitapta sıkça geçen dinî kavram ve alıntılar, dinle metinler arası bir bağlam kurar. Sonuç olarak *Schindler's Ark*'da göze çarpan dinsel imgelerin; hikâyenin duygusal derinliğinin artırmasına, inancın dayanıklılığının vurgulanmasına ve insanlık, merhamet ve iyi ile kötü arasındaki mücadele gibi daha geniş temaların keşfedilmesine ve en karanlık zamanlarda bile teselli, anlam ve umut içinde dinî inançların ve ritüellerin gücünün hissedilmesine anlamlı bir kapı araladığı görülür.

Anahtar kelimeler: Thomas Keneally, *Schindler's Ark*, dinsel öge.

Religious Elements in Thomas Keneally's *Schindler's Ark*

Abstract

This article aims to reveal the religious elements prominent in Australian author Thomas Keneally's work *Schindler's Ark*, to examine the psychological and sociological background of the relationship -belief- established between religion and character in fiction and thus to show how religion can have a powerful function in people's most difficult moments. Before discussing the work, a general framework on which the research will be based is drawn by briefly discussing literature, religion, the author of the book and his literary perspectives. In line with this context, religious elements in the work are tried to be discovered. The novel raises profound ethical questions about humanity, morality, and the power of individual choices; it forces the reader to confront their own beliefs and to examine what the consequences of both action and inaction in the face of injustice might be; and it explores themes of redemption and guilt and the complexities of navigating a morally bankrupt society through the character of Schindler. Schindler, who has undergone a moral transformation in the footsteps of a Catholic past, is compared to a small God, a savior prophet, and his factory to Noah's ark. The book establishes an intertextual context with religion within the framework of frequent religious concepts and quotations. As a result, it is seen that the religious images prominent in *Schindler's Ark* open a meaningful door to increase the emotional depth of the story, to emphasize the durability of faith, to explore broader themes such as humanity, compassion, and the struggle between good and evil, and to feel the power of religious beliefs and rituals in solace, meaning, and hope even in the darkest times.

Keywords: Thomas Keneally, *Schindler's Ark*, Religious element.

Thomas Michael Keneally ve Edebî Yönü

Avustralyalı bir roman, oyun ve deneme yazarı ve aynı zamanda bir aktör olan Thomas Michael Keneally (d. 1935), en çok 1982 yılında "Booker Ödülü"nü kazandığı 2. Dünya Savaşı'nın içinde gerçek tarihî bir kişiliği, Oscar Schindler'i karakterleştirdiği *Schindler's Ark* (1982) ile tanınır. "İlk olarak *Bulletin Sydney*'de Bernard Coyle takma adıyla hikayesi yayınlanan Keneally'nin yazıları, kırk yılı aşkın bir süredir Avustralyalı okuyucuların ve neredeyse bir o kadar uzun süredir de uluslararası bir okuyucu kitlesinin hayatlarının bir parçası olmuştur" (Pierce, 2006, s. 13) ve "1964'te ilk eseri *The Place at Whittor*'ı kendi adıyla yayınlamıştır" (Molony, 2006, s. 7). Kendisi, "otuz beş roman, iki çocuk kitabı, on yedi kurgu dışı eser, yedi oyun, on bir TV, film ve radyo senaryosu ve çok sayıda denemeden oluşan bir dizi eserde insani arınmayı araştıran oldukça hararetli anlatılar kaleme almıştır" (Harding, 2021, s. 1).

"Keneally'nin kitapları, bir dengenin ötesinde kendilerini farklı bir oluşum biçimine - kimliğin sabitlenmesine meyletmeyen ama süregiden bir 'güçler oyunu'na - döndürüp istikrarsızlaştıracak bir noktaya ulaştıkları için hem doğrudan hem de dolaylı etkilerle sistemlerde güçlerin kaotik, rekabetçi dağılımın bir parçasıdır" (Grosz, 2004, s. 127, 133). Bu bağlama ek olarak Keneally'nin oldukça farklı ve girişimci yanının edebî karakterini nasıl belirlediğini Sharrad (2013) şöyle açıklar:

Avustralya'da Tom Keneally, kendine has bir sosyal etkiye sahip olduğu söylenebilecek bir yazardır. Beyaz Avustralyalılara, *Bring Larks and Heroes* (1967) ile ülkenin mahkûm olduğu mirasını yeniden tasarlamaları için ilham verir. Oyunlarında, filmlerinde, kurgularında ve İrlanda diasporasının tarihini anlattığı *The Great Shame*'de (1998) İrlanda Katolikliğini, ulusal kültürel bir görüntüye sokar. *Schindler's Ark* (1982) ile ve bu eserin Spielberg'in *Schindler's List* filmine uyarlanması ile Holokost kurbanlarının hikayelerini dünyaya taşır. Keneally ayrıca Avustralya Yazarlar Derneği'nin başkanlığında yazarların haklarını savunur, Vietnam Moratoryum aktivizminde yer alır, Avustralya Cumhuriyet Hareketi'ne liderlik eder ve mültecilere adil muamele yapılması için çağrıda bulunur... (s. 90-91).

Bu çok yönlülüğü, yazılarında kendine özgü bir profil olarak ortaya çıkar. Ama genel bir çerçeve çizilecek olursa onun edebî yönünün, tarihsel bilince derinden kök salan bir anlayışla iç içe olduğu ve bundan dolayı eserlerinin çoğunda önemli tarihi olaylar, figürler ve temaların öne çıktığı söylenebilir. Genel anlamda öykülerinin gerisinde titizlikle araştırılmış tarihsel bağlam, tasvirlerinde ise sunduğu doğruluk ve özgünlük yansır. Okur, tarihsel ayrıntılara olan bağlılığının anlatılarına kattığı derinlik ve zenginlikle kendini o geçmişin içinde önemli bir tarihsel olayın şahidi olarak bulur.

Bütün bunların yanı sıra insanın hayat karşısında yaptığı tercihlerin ve bunların doğurduğu sonuçların bir etik keşif olarak romanlarında kurmacalaştığı görülür. Keneally, karakterlerinin duygusal ve psikolojik derinliklerine inerek salt biyografik anlatımların ötesine geçer. Okurla karakterleri arasında sağlanan derin duygusal bir yolculukla karakterlerinin mücadelesi daha derinden anlaşılır ve hikâyenin anlatım etkisi güçlenir. Keneally'nin yazıları, seçici temsil yönünden eleştirilere açık olsa da genellikle sosyal meseleleri vurguladığı, toplumsal yapılara, önyargılara ve eşitsizliklere eleştirel bir bakış ortaya koyduğu için okur üzerinde güçlü bir sosyal farkındalık yaratır. Anlatılarında karşıt karakterleri daha genel ve düz tasvir edişi bazen kurmacayı zayıflatmakla beraber ilgi çekici anlatılar oluşturma becerisi ve tarihsel gerçeklere canlı bir kurmaca betimleme katışı bunu örter. Tarih ve toplumsal dinamikler bağlamında geçmişten şimdiye uzanan insan deneyiminin karmaşıklıklarına ve bundan kaynaklı karanlıklarına ışık tutar.

Edebiyatta Din ve *Schindler's Ark*

Edebiyat ve din, doğal olarak uzun ve iç içe geçmiş ortak tarihî bir geri plana sahiptir ve çağlar boyunca edebiyat; dini inançları, ritüelleri ve deneyimleri keşfetme, ifade etme ve eleştirme aracı olarak kullanmıştır. "Güzel sanatlar ismi altında toplanan şiir, musiki, heykeltıraş, resim, mimari, raks önce dinden yani dinî ayinlerden doğmuş, uzun müddet tamamıyla dinî bir mahiyette

kalmıştır” (Köprülü, 1986, s. 66) görüşü çerçevesinde edebiyat ve dinin ilişkisinin genel anlamda edebiyatın ortaya çıkışıyla başladığı söylenir. Dolayısıyla edebiyat, sıklıkla ahlaki ve etik sorularla ilgilendiğinden din, bu sorgulamalar için en uygun ortak bir zemin olagelmıştır. Edebiyat, daha derin anlamları iletmek için alegori ve sembolizmi kullanır ve bu bağlamda din, genellikle bir sembol ve metafor kaynağı olarak edebiyat için bir hazine hükmündedir. Edebiyatla dinin aslında ortak bir yönü vardır. Her ikisi de genellikle hayatın anlamını, amacını ve varoluşun doğasını arar ve bundan ötürü dinî metinlerle edebiyatın sıkı bir metinler arası ilişkisi söz konusudur. Edebiyat, aynı zamanda dinin hayat içinde yanlış kemikleşmesi ve olumsuz uygulama yapıları oluşturmasının karşısında eleştirel canlı bir duruş sergiler. Kısacası edebiyat ve din, çok yönlü ve derin bir ilişkiye sahiptir ve edebiyat ile dinin kesişimi, tarih boyunca edebî eserlerin zenginliğine ve çeşitliliğine katkıda bulunmuştur.

Konu kurmaca boyutuna indirgenirse genellikle dinî temalar, dinî deneyimler, inançlar, bunlara ait uygulamalar ve farklı bakış açılarıyla yapılan yorumlar roman içinde değişken yoğunluklarla göze çarpar. Çünkü roman içinde “dini anlatının yapılanma ilkelerinin aslında yok olmadığı; romanın temalarının, deneyimlerinin ve paradigmalarının özümsemiği ve bugüne dek açık olmaya devam ettiği gözlenmektedir” ve buna örnek olarak “romanın uygun etik davranışın ne olması gerektiğine ilişkin süregelen endişesinin kaynağı, anlatının dini kökenlerinde yatmaktadır” (Kayıntı, 2022, s. 94). Dolayısıyla dinî karakterler, roman içine kahraman, düşman veya destekleyici figürler olarak yansır ve aynı zamanda kurmaca, dinî hikâyeleri ve mitleri yeniden tasavvur edebilir veya yeniden yorumlayabilir ve böylelikle bunların alternatif bakışlarla çağdaş dünyaya aktarımını sağlayabilir. Pek çok roman, karakterlerin ruhani/iç yolculuklarıyla hayat içinde anlam, hakikat veya aydınlanma arayışlarını farklı perspektiflerle ele alır. Romanlar, genellikle ahlaki ve etik ikilemleri ele aldığı için dinle sıklıkla kesişir. Bu yüzden bazı romanlar dine, dinsel kurumlara ve güçlü kültürel boyutuyla oluşturduğu dogmatik uygulamalara yönelik sert ve düşündürücü eleştiriler veya dinin özüne yönelik yaklaşımlar sunar. Dinsel göndermeli romanlar, anlatıları ve karakterleri aracılığıyla yaşam, ölüm ve insanlık durumu hakkında temel soruları düşünmek için okurun önüne felsefi bir alan açar ve dinî tema ve deneyimleri birleştirerek okura iç gözlem, tefekkür ve insan inancının ve maneviyatının karmaşıklığına dair daha derin bir anlayış fırsatları sunar.

Thomas Keneally'nin yazdığı tarihsel bir roman olan *Schindler's Ark / Schindler'in Gemisi (Listesi)*'de dinsel ögeler dikkat çekicidir ve kritik bir zaman ve mekânı ele almasıyla anlamlı bir öneme sahiptir. Roman, 2. Dünya Savaşı'nda Alman Oskar Schindler'in gerçek hikâyesini ve Holokost / Soykırım sırasında Yahudileri kurtarma çabasını anlatır. “Sistemik imha geçmişle bir bağ kopukluğu oluştursa da ve Nazi iktidarı Hıristiyanlığa düşman olsa da Holokost, uygarlığın mihenk taşı olarak Hıristiyan simgesel evrenini korumanın Yahudilerin ortadan kaldırılmasına ve bolşevizmin yenilgisine bağlı olduğuna inananların yararına olan kutsal bir savaştır” (Rubenstein, 1996, s. 23). Kitap, bu kutsal savaşın içinde aşırı sıkıntı karşısında insan ruhunun olağanüstü dayanıklılığını, en üzücü koşullar altında bile iyiliğe cesaretle yönelimi, insanın şefkat ve fedakârlık eylemlerini ele alır. *Schindler's Ark*, Naziler tarafından işlenen vahşetin dokunaklı ve canlı bir anlatımını sunarak Holokost'a karşı bir vasiyet işlevi görür. Keneally, tarihî olayları titizlikle araştırıp yeniden kurgulayarak okuru dönemin dehşetinin içine çeker ve onu tarihin canlı bir şahidi olarak hissettirir. Bu doğrultuda roman; insanlık, ahlak ve bireysel seçimlerin gücü hakkında derin etik sorunları gündeme getirir, okuru kendi inançlarıyla yüzleşmeye ve adaletsizlik karşısında hem eylemin hem de eylemsizliğin sonuçlarının neler olabileceğini irdelemeye zorlar ve Schindler aracılığıyla kefaretiler suçluluk temalarını ve ahlaki açıdan iflas etmiş bir toplumda yön bulmanın ahlaki karmaşıklıklarını araştırır.

***Schindler's Ark*'ta Ahlaki Bir Pusula Olarak Dinsel Yansımalar**

Schindler's Ark'ın (1982) temeli, Keneally'nin Nazilerin Yahudi ırkına karşı gerçekleştirdiği soykırımdan sağ kurtulan Poldek Pfefferberg ile 1980 yılında tanışmasına dayanır. "Keneally'nin roman yazarı olduğunu öğrenen Pfefferberg yaşananları ona anlatır ve orijinal liste dahil kapsamlı dosyaları göstererek ona Oscar Schindler'den bahseder" (Walton, 2015). Bundan sonra kitap, Holokost / Yahudi Soykırım literatürünün şekillenmesinde ayrıcalıklı bir rol oynayacaktır. Romanın elde ettiği başarısı ve ardından 1993'te Steven Spielberg'in eleştirilenlerce beğenilen filmi *Schindler's List'e* uyarlanması, Holokost'un kamu bilincinde ön plana çıkmasına ve dünya halklarına düşündürücü popüler bir pencere açılmasına katkı sağlar. Aynı zamanda eser, yarattığı etkiyle Holokost'a ait diğer anlatılmamış hikâyelerin keşfedilmesini teşvik etmiş ve kurbanları için daha fazla anlayış ve empati uyandırmıştır.

Kitabın Türkçeye tercümesinde (1994) Spielberg'in filmi daha etkin bir rol oynamış olabilir. Çünkü kitabın başlığı filminki ile aynı şekilde *Schindler'in Listesi* olarak Türkçeye aktarılmıştır. Oysa kitabın orijinali, *Schindler's Ark / Schindler'in Gemisi* olarak geçmektedir. Buradaki ifade önemlidir. Çünkü İngilizcede "ark / gemi" kelimesinin gerisinde kutsal metinlere, Hazreti Nuh kıssasına büyük bir dinsel gönderme vardır. Bu ifadenin "Latince 'arca' kelimesinden türemiş ve eski İngilizcede 'ærc' olarak geçen 'ark', çölde İbraniler tarafından taşınan taş tablete yazılı kutsal *On Emir*'i içeren sandık, kutsal gemi, Nuh'un inşa ettiği gemi, Nuh'un Tufan sırasında hayatta kalmak için inşa ettiği gemi (Yaratılış 6:9) gibi anlamları vardır" (Morris, 1969, s. 71). Yani Schindler bir açıdan dünyayı saran tufan (2. Dünya Savaşı, Nazi dehşeti ve soykırımı) içerisinde Nuh'un inşa ettiği gemi gibi kendi fabrikasında (gemisinde) insanlara yer açar ve onları kurtarır (bir nevi felaketten selamete taşır). Kitabın başlığındaki bu dinsel gönderme kendi kurmaca hikâyesinin de aslında bir özetini verir.

Thomas Keneally'nin yazdığı *Schindler's Ark*, Holokost sırasında 1100 civarında Yahudi mültecinin hayatını kurtaran Alman sanayici Oskar Schindler'in gerçek hikâyesine dayanan tarihî bir romandır ve 2. Dünya Savaşı sırasında Nazi işgali altındaki Polonya'da Schindler'in kendi çıkarları merkezinde yaşayan bir iş adamından hayat kurtarıcısına dönüşümünü konu alır. "Metin, dehşeti yumuşatmak için hiçbir girişimde bulunmaz: anlamsız cinayetler, açlık, istismarlar, gettoların kurulması ve yok edilmesi vs. ve Keneally bütün bunları katışıksız bir vahşet haliyle tasvir eder" (O'Hearn, 1995, s. 275). Hikâye, Schindler'in emaye eşya üretmek için bir fabrika kurduğu Cracow'a gelişle başlar. Başlangıçta kâr amacı güden ve ucuz iş gücü / Yahudi emeğini sömüren Schindler, yavaş yavaş Naziler tarafından Yahudilere yönelik korkunç zulüm ve imhanın karşısında onları korumak için konum ve gücünü kullanacağı tehlikeli bir sürece girer. Fabrikayı onlar için bir nevi koruma alanına dönüştürür. Savaş ilerledikçe Schindler'in çabaları daha da artar ve servetini yetkililere rüşvet vererek, belgelerde sahtecilik yaparak ve hatta işçilerini desteklemek ve korumak için Alman savaşı mali kaynaklar sağlayarak harcar. "Barbar bir rejim olarak tarih bilincinde kalan Nazizm'in dehşetini ve anormalliğini ortaya çıkaran yazılar arasında yer alan bu roman" (Porge, 2019, s. 95), insanlığın iyilik ve kötülük potansiyelinin derinliklerini, kötülüğün karşısında insan ruhunun dayanıklılığını ve umudun gücünü dokunaklı bir hikâyeye ile ortaya koyar.

Öncelikle Oscar Schindler'in çocukluğunun nasıl bir ortamda geçtiği ve dinle olan bağlantıları genel olarak kitabın ilk bölümlerinde görülür. Schindler, Hıristiyan ve Katolik bir aileden gelir, annesi Louisa oldukça dindar bir kadındı ve pazar günleri elbisesi hep St. Maurice Kilisesi'ni dolduran o kutsal mekânın kokusuna bulanırdı (Keneally, 1994, s. 31). Yahudi okul arkadaşları ve komşuları vardı (Keneally, 1994, s. 32). Hatta kapı komşuları Dr. Felix Kantor liberal bir Yahudi hahamdı ve oldukça başarılı oğulları Prag Alman Üniversitesi'nde profesör olacak kadar zeki idi. Aydın bir yaşantıları olduğu, Alman komşularının kendilerini takdir ettiği, Tevrat'ın mantıklı yorumcuları oldukları gibi laik insanlar da olabildiklerini ve dolayısıyla yirminci yüzyıla uygun olduklarını ifade ederlerdi ama ne var ki 1930'lu yılların ortalarında Haham bu mutlu tahminlerini

terk edecek ve oğullarının Alman dili üzerine doktoralarıyla Nasyonal Sosyalistleri satın alamayacağını, herhangi bir Yahudi'nin hiçbir şekilde ardına sığınamayacağı bir yirminci yüzyıl teknoloji ve laik bilim adamlığı olamayacağını acı bir şekilde öğrenecekti (Keneally, 1994, s. 33). Oscar Schindler için ise ırkın, kanın ve toprağın fazla bir anlamı yoktu (Keneally, 1994, s. 34). İnsanın evrensel yanı yerel ve tarihin ona verdiği kimlikten üstündü.

Eşi Emilia, evlenmeden önceki zamanının çoğunu babasının en iyi arkadaşı köy papazının kendilerini ziyaret ettiğinde onlara çay yaparak ve onların politika ve din konuları üzerine konuşmalarını dinleyerek geçirmişti (Keneally, 1994, s. 36). Schindler, yaşamın içinde yolunu seçebilen, geleceğin ise sanayi işinde olduğunu gören, işi için ortamları zorlayıp kendi merkezine çevirebilen, ülkesini seven ve 30'lu yıllarla başlayan değişimle şık elbiseler içinde yakasında gamalı haçla insan içine çıkabilen zeki bir insandır (Keneally, 1994, s. 38). Ama değişimlerin başka neleri getireceğini kestiremeyecek ve savaşla beraber hayatına yön veren temelleri sorgulayarak bazılarında vazgeçmek zorunda kalacaktır. Fikirlerine çok saygı duyduğu babası ve Emilia bile Germen zaferine kanmamış, Hitler'in başarısız olacağına inanıyorlardı ve hatta Emilia, Hitler'in kendisini Tanrılaştırdığı için cezalandırılacağını düşünüyordu (Keneally, 1994, s. 38). Yani kendisini büyüten çevre o zamanların tipik dinî eğilimlerin ve ortamların hâkim olduğu bir çevreydi.

Schindler, sonuç olarak çevresinde dürüst Hıristiyan seçkinlerinden biri olarak görülürdü (Keneally, 1994, s. 40). Gerçekten de fabrikayı kuracağı vakit yanına ilk alacağı ve en yakın adamı olacak İzak Stern ile ilk karşılaşmalarında Stern, ondan güvenilir bir sığınak ve namuslu bir Hıristiyan kokusu almıştı (Keneally, 1994, s. 46). Özetle Oscar Schindler'in çocukluğu ve gençliği, dindar bir çevrede ve Yahudilerle kısmen yakın temaslı geçmiştir. Bir yurtsever olmakla beraber yaşanan sosyal gelişmeler onu ahlaki bir tercihe zorlamış ve geçmişten gelen dinsel temeli bu seçiminde önemli bir rol oynamış görünmektedir. Çocukluğuna uzanan köklerde onu besleyen kaynakların başında din gelmektedir ve hayatının sonraki dönemlerinde ona ahlaki bir yol bulmada pusula işlevi görecektir. Schindler, Cracow'da Record Fabrikası'nı devralıp kendi emaye fabrikasına dönüştüreceği vakit Stern'le sekreterlerin yanında iken Hıristiyanlığın temelini Yahudilik olduğunu söyleyen felsefi bir konuşmaya girer ve Stern de imparatorluklardan örnekler vererek Hitler'in başarılı olamayacağı söylemesi bile bir Alman olan Schindler'i rahatsız etmez. Bunu Keneally (1994) şu şekilde belirtir:

... Stern bunları ağızdan kaçırmıştı. Bürodaki öteki Yahudiler başını eğerek önlerindeki kağıtlara baktılar. Ancak Schindler rahatsız olmuş görünmüyordu. Oscar konuşmalarının sonuna doğru yenilik sayılabilecek bir şey söyledi. Böyle zamanlarda kiliselerin Tanrının tek bir serçenin ölümüyle bile ilgilendiğini söylemeye devam etmeleri güç olmalıydı. Herr Schindler yaşamın bir paket sigara kadar bile değerli olmadığı böyle bir dönemde papaz olmaktan nefret edeceğini söyledi. Stern de aynı fikirdeydi ama tartışmanın heyecanına kapılarak Herr Schindler'in sözüne ettiği İncil'den o bölümün Tevrat'ın bir insanın yaşamını kurtarmanın dünyayı kurtarmakla eşit olduğunu açıklayan bir ayeti ile özetlenebileceğini söyledi. "Elbette, tabii," dedi Schindler. İzak, toprağa doğru kök salacak tohumu o zaman ektiğine inanmıştır. (s. 48-49)

Oscar'ın savaşın sonunda Rus işgali karşısında kaçışına Yahudi işçileri yardım ederken bir çalışmanı altın dişlerini çektirip erittirir ve oradakiler bundan bir yüzük yaparlar. Yüzüğün içine de Tevrat'tan "Bir tek yaşamı kurtaran tüm dünyayı kurtarmış demektir" ayetini yazarlar (Keneally, 1994, s. 393). Schindler'in çıkış biletini takacağı yüzüğün içindeki bu ayetin sağlayacağını düşünmek ayrıca dikkat çekici bir dinî imgedir ve buradaki yüzük, dinsel bir çıkış anahtarı olarak tasarlanmıştır. Bu söz, Kuran'da Maide Süresi'ndeki "... eğer bir kimse bir insanı öldürürse bütün insanlığı öldürmüş gibidir ve bir kimse de bir hayatı kurtarırsa bütün insanlığı kurtarmış gibi olur..." (Kur'an, s. 194) 32. ayeti de anımsatır. Can kurtarmak veya can almanın her ikisinin de din içinde çok büyük olumlu ve olumsuz karşılıkları vardır. Oscar, bu dünyayı saran yangın yerinde yanacak canlılardan kurabileceklerini kurtarmaya çalışmıştır.

Cracow'da Record Fabrikasını devralan Schindler, Deutsche Emailenwaren Fabrik'te (DEF) (Yahudiler ve Polonyalılar arasında Emalia olarak bilinen Alman Emaye Fabrikası'nda) 45 işçi ile işe başlar (Keneally, 1994, s. 73). Bu sayı, 1940 yaz ortalarında 250'ye ulaşır (Keneally, 1994, s. 74), sonrasında 550'ye çıkar (Keneally, 1994, s. 161) ve savaş bitimine yakın bu sayı 1000'in üzerindedir. Onun fabrikası savaş sırasında bir sığınğa, adeta Nuh'un o inşa ettiği gemiye dönüşür. Bunu ilk hissedenler arasında yardımcısı Stern olduğu şu ifadelerle açığa vurulur:

4 Aralık Gecesi Operasyonu Stern'e Oscar Schindler'in o seyrek rastlanılan insanlardan biri, Dürüst Hıristiyan olduğuna inandırmıştı. Bir efsaneye göre dünya tarihinin herhangi bir anında yeryüzünde otuz altı dürüst insan vardı. Stern bu mistik sayıya inanmıyorsa da efsane kendisi için psikolojik olarak gerçektir ve Schindler'i yaşayan canlı bir sığınak yapmanın doğru ve akılcıca bir hareket olduğuna inanıyordu. (Keneally, 1994, s. 69)

Zayıflıklarını saklamayan (Keneally, 1994, s. 80), günahsız da olmayan (Keneally, 1994, s. 82) ve üç kadınla aynı anda dostluğu da olan (Keneally, 1994, s. 84) Schindler'in fabrikasında çalışanlara Schindler'in Yahudileri denmeye başlanmıştı (Keneally, 1994, s. 210). 1943 yazından itibaren Polonya'nın en başta gelen yasadışı tutsak besleyicilerinden Schindler'in fabrikasına, diğer zorunlu çalışma kamplarına çökmüş olan açlık uğramamıştı ve bir dizi olay Schindler Efsanesi'ni büyütürken Plaszow sakinleri ve Emalia'nın tüm çalışanları arasında Oscar'ın inanılmaz bir kurtuluş nedeni olduğu konusunda dini bir inanç vardı (Keneally, 1994, s. 227) ve "modern bir Nuh olarak Oscar Schindler'in muhteşem hikayesi" (de la Vall, 2009, s. 123) okurla bu şekilde buluşur. SSlerin Rus işgaline karşı gettolarda giriştiği infaza karşı bu insanların duygularını saklayamadıkları şöyle izah edilir:

... Ancak içlerinde depresyona uğrayan bir kendisiydi sanki. "Eh, Bay Stern, Tanrı insanı kendi görüntüsüne göre yarattıysa ona en çok benzeyen ırk hangisidir?" diye her zamanki şaka yollu sorularını o gün hiç sormadı. Sadece, "Herkes ne diyor?" diye homurdandı. Stern tutsakların tutsaklar gibi davrandıklarını söyledi. İşlerini yapıyorlar ve sağ kalacaklarını umuyorlardı. Oscar aniden "Sizleri kurtaracağım," dedi. Yumruğunu masaya vurdu. "Hepinizi çıkaracağım buradan." "Herkesi mi?" diye sordu Stern. Kendini tutamamıştı. Böyle Tevrat'a yaraşan büyük çaplı kurtulmalar çağa uygun değildi. (Keneally, 1994, s. 271)

O ve fabrikası, çağın Hazreti Nuh ve gemisi gibi kurtuluşa, umuda açılan bir kapı gibiydi. Fabrikasını Çekoslovakya'ya Plaszow'a taşıma sürecinde listedeki erkek işçilerinin getirtmesi sırasında yaşanan zorluk ve sıkıntıları bir bir aşan Schindler onları fabrika / gemi kapısında karşılar (Keneally, 1994, s. 319). Gerçekten de onun fabrikası o bölgede sanki Nuh'un insanlığı kurtardığı gemi gibiydi.

Kitapta bir diğer göze çarpan dinsel gönderge, Oscar Schindler'in kurtarıcı bir peygambere ve/ya Tanrıya benzetilmesidir. Kutsal kitaplarda insanlar, düştükleri zor durumlardan ya ilahi bir güç / Tanrı ya da O'nun seçtiği ve gönderdiği bir peygamber aracılığı ile kurtulabilir. Burada da Alman Nasyonalist iktidarın amansız baskı ve imhasından küçük bir parça insan da olsa onlara sağladığı sığınak onu bir kurtarıcı peygamber veya bir nevi küçük Tanrı yapmıştı. Mesela Plaszow'dan kurtulan bir avuç insanın orada yaşanan gerçekleri anlattığı hikâyelerinde "Oscar küçük bir kurtuluş Tanrısı" (Keneally, 1994, s. 247) olarak tasvir edilir. Yine Emalia'nın kapanacağı haberi fabrika ve barakalara ulaştığı zaman "Oscar bazıları için üç yıl önce oraya ilk geldikleri gece gördükleri peygamberliği" (Keneally, 1994, s. 292) sarsılır. Ayrıca 10000 maden işçisinden çok küçük bir sayı olsa da 30unu Auschwitz'den mucizevi bir şekilde Oscar'ın çıkarabilmesi onu "ruhların kurtarıcısı" (Keneally, 1994, s. 372) ve/ya "çok küçük bir Kurtarıcı Tanrı" (Keneally, 1994, s. 374) yapar. Kadınların yeni fabrikaya taşınırken düştükleri Auschwitz'ten çıkabilmeleri olmayacak bir kurtuluştur (Keneally, 1994, s. 351) ve onların yaşadıkları anlatılamaz bir durumdur çünkü "insan cehennemden cennete geçişi nasıl anlatılabilir?" di (Keneally, 1994, s. 373). İşte Oscar

Schindler, bu insanlar için yaşanan dehşet yerinde yanında olmak istedikleri, ellerini uzattıkları kurtarıcı bir Tanrı ve/ya peygamber gibi görünmekteydi.

Bununla beraber zulmün giderek artması ile Oscar'ın da “artık tedbirli olmanın ötesinde tehlikeye girerek insanlara yardım etmesi”ni (Keneally, 1994, s. 150) açıklamanın bir o kadar da zor olduğu şu şekilde açıklanır:

Schindler konusu görüşülürken Herr Direktör'ün yaşayan dostları bir noktada başlarını sallar ve onun nedenlerinin toplamını neredeyse matematiksel bir işlemle bulmaya koyulurlar. Schindler Yahudileri'nin en ortak duygularından biri, “Bunu neden yaptığını bilmiyorum”dur. Oscar'ın bir kumarbaz olduğu, şeffaflığı ve iyilik yapmayı seven bir duygusal insan, huy itibarıyla sistemle alay etmeyi seven bir anarşist olduğu söylenebilir. Ama bunların hiçbiri o 1944 sonbaharında Emalia sakinleri için son bir sığınak hazırlamaktaki inadını açıklayamaz. (Keneally, 1994, s. 297)

Bu noktada büyük bir olasılıkla Schindler'in yaşananlar karşısında bir iç muhasebeye girdiği ve ahlaksal bir seçimle yüz yüze kaldığı düşünülmektedir. Bu iç yolculuğunda ve ahlaksal dönüşümünde içine kök salan dinin önemli bir işlev gördüğü öncelikle akla gelmektedir.

Hitler iktidarının Yahudi inancına ve Yahudilere karşı büyük bir düşmanlığı vardı. Bu kinlerine bir örnek Kutsal Kitap Tevrat'ın yere konularak Yahudilerin önünden geçmelerinin, üzerine tükürmelerinin ve tükürüklerinin görünecek şekilde olmasının istenmesiydi (Keneally, 1994, s. 62). Bazı duvar ilanlarında mesela bakiremsi bir Polonyalı kızın gölgesi şeytan biçiminde olan çengel burunlu bir Yahudiye yiyecek verdiği posterde “Yahudiye yardım eden şeytana yardım etmiş demektir” (Keneally, 1994, s. 102) yazısı gibi Hitler iktidarının düşmanlıklarını dinle birleştiren sloganları vardı. Yahudi uzmanların herhangi bir savunması ilke olarak dinlenmez, onların devletin bütünlüğünü hedef olan kuramlar üreten Marx ile Ari zihninin bütünlüğüne saldıran Freud'u izledikleri düşünülürdü (Keneally, 1994, s. 181). Oscar'ın sanayi savını ileri sürerek Yahudilerin gerekli olduklarını ileri sürmesi bir SS subayı Amon Goeth tarafından “... Yahudi dehası dünyayı öyle etkisi altına almış ve öyle sihirli etkiler elde edebilirdi ki Herr Oscar Schindler'e de kurbağaya dönüşmüş bir kurbağa gibi acımak gerekirdi ama bu hastalığının bedelini de ödeyecekti” (Keneally, 1994, s. 207) şeklinde yorumlanıyordu. Oysa bu zulüm içinde Müslüman esirler de vardı ve onlar da bu vahşeti yaşıyorlardı (Keneally, 1994, s. 339, 381). Dönemin Germen iktidarının kasıtlı Yahudi düşmanlığı ve karşısına Hıristiyan söylemlerle çıkması kurmacada yer yer göze çarpmakta ve bu anlamda dinsel çatışmalar bir nevi körüklenmektedir.

Kitap içinde arada bir Hıristiyan inançlarına yapılan göndermeler de dikkat çekicidir. Düşürülen bir müttefik bombardıman uçağının içinde yanmış iki Avusturyalı pilotların birinin elinde İngilizce İncil bulunmaktadır (Keneally, 1994, s. 305). Yine Oscar'ın eşi Emilie'nin evinde kalbi açık ve alevler içindeki İsa resminden bahsedilir ve bu resmin Polonya mutfaklarında görülen İsa resmi ile kıyaslanır (Keneally, 1994, s. 335). Bir ölünün cesedinin yakılmasına Schindler'in şiddetle karşı çıkması, ruhunun derinliklerindeki Katolik kalıntılarına ve Katolik inancına göre ölülerin yakılmasının hoş karşılanmamasına dayandırılır (Keneally, 1994, s. 379). Emilie'nin Yahudiler için yaptığı olağanüstü fedakârlıkları onun “bir rahibenin sessiz bir şekilde çalışmasına” benzetilir (Keneally, 1994, s. 352). Komutan Goeth ile Schindler'in iki Katolik olarak karşılaştırılması (Keneally, 1994, s. 173) Adem'in iki oğlu Habil ve Kabil çağrışımını yapar. Belki de bunun gerisinde Jung'un “Protestanlık meraklı, haris ve pervasız olma özelliklerini taşıyan maceracı Germen kabilelerinin inancı olduğuna göre, onların bu özgün karakterinin kilisedeki barış havası ile pek uzlaşmamış, en azından uzunca bir süre anlaşmamış olması mümkündür” (Jung, 1998, s. 52) görüşü yatmaktadır. Sonuç olarak Hıristiyan dinine yapılan bu tür göndermeler, yaşananların gerisinde Tanrı'nın gölgesini hissettirmekte ve insanlarla dinin böylesi zor şartlarda ilişkisini ortaya sermektedir.

Keneally, daha derin manevi ve ahlaki mesajlar iletmek için roman içinde yinelenen bir “kırmızı” renk sembolü kullanır. Savaşın içinde sivillerin arasında neredeyse siyah beyazın arasında kalan bir yaşam içinde Bayan Dresner’in kırmızı şapkası, kırmızı paltosu ve kırmızı botlarıyla üç yaşında küçük kız çocuğu okur karşısına çıkar (Keneally, 1994, s. 115). “Kırmızı paltolu kız çocuğu Holokost vahşetinde katledilen Yahudilerin kanını simgelese” (Bala, 2019, s. 58) de “kırmızı” renk, yaşanan ortamı tam anlamıyla tasvir eden “kan”ı genel olarak anımsatmakta ve bu renk küçük bir çocuk üzerinde “masumiyeti” ve zulmün karşısında “savunmasızlık”ı da çağrıştırmaktadır. Oscar ve Ingrid, at kiralarak bir gettoda olanları canlı olarak izlerken kadınların ve onların doğuramayacağından daha çok çoğunun götürüldüğü küçük kalabalığın içinde kırmızı paltolu ve kırmızı başlıklı küçük kıza görürler (Keneally, 1994, s. 139). Bu küçük kız bir cinayete yakından şahit olduğu şöyle ifade edilir:

... Kırmızılı çocuk durup bakarken kadını ensesinden vurdular ve çocuk ağlayarak yere devrilirken SSlerden biri onu kıpırtısız tutmak istermiş gibi çizmesini başına dayadı ve sonra tabancasının namlusunu kadının ensesine dayayıp ateş etti... Krakusa Sokağı'nın öteki ucunda merhamet diye bir şey kalmamış... Oscar, SSlerin liderin emrini yerine getirdiklerinden emindi, aksi halde sıranın sonundaki nöbetçi, küçük kıza o sahneyi izletmezdi... (Keneally, 1994, s. 140-141)

Barış Meydanı'nda (!) direnenlerin ve Ari olduklarını gösteren sahte belgeler bulduranların mazeretsiz duvar diplerinde kurşuna dizildikleri (Keneally, 1994, s. 142) böylesi bir ortamda kırmızı elbiseli küçük kız, kendine saklanacak bir yer bulur (Keneally, 1994, s. 144). Oscar o gün yaşadığı yoğun ahlaksal dönüşümünde tam kararını vermiştir (Keneally, 1994, s. 145). Kırmızı, kanı temsil ederken küçücük bir çocuğun üzerinde masumiyeti ve çaresizliği, Holokost sırasında Yahudilere uygulanan acı ve yıkımın dokunaklı bir hatırlatıcısı, bundan etkilenen sayısız yaşamı ve aynı zamanda adaletsizlik karşısında şefkat ve eylem ihtiyacını simgeler. Ölüm ve yaşam arasındaki keskin karşıtlık kırmızı renkte belirir çünkü kan hem can verendir, hayattır hem de canın alındığı şeydir, ölümdür. Bu güçlü “can” sembolü, en karanlık zamanlarda bile devam eden insanlığın ve adaletsizlikle yüzleşme ve harekete geçme ihtiyacını, iyilikle kötülüğün ilahi mücadelesini okura anımsatır.

Kitap, genel anlamda ilk başta ortamın oluşturduğu büyük bir boşluk içinde Yahudi işçileri kullanarak kendi çıkarları doğrultusunda bireysel ilerlemeyi düşünen ve aynı zamanda ülkesinin menfaatlerini gözetken bir sanayi adamı iken gördükleri ve yaşadıkları karşısında derin bir ahlaksal dönüşüm geçiren Oscar Schindler'in ana hikâyesi üzerine kurulur. Nazi üyesi, kâr amacı ile iş girişimde bulunan oportünist Schindler, içsel çatışmalar içine çekilir ve doğru ile yanlış tercihler ve bunların bedelleri arasında kalır. Bunun karşılığında elbette ödediği bir diyet, bir kefarete olacaktır. Ve Schindler bu bedele razıdır. Böylesi zorlu şartlar altında yapılacak her eylemin bir karşılığı vardır ve Oscar Schindler bunu göze almıştır. Artık bazı konularda yalan söyleyen Oscar tedbirli bir iş adamı olmanın sınırlarını aşarak kendini tehlikeye atmıştır (Keneally, 1994, s. 150-151). Aynı bir SS subayı olan, Hitler'in peşinde bir ateş gibi giden ama şimdi bu ateşliliğinden pişmanlık duyan ve büyük bir kefarete ödeyen Bosko gibidir (Keneally, 1994, s. 151). Schindler'in Yahudi cemaatiyle karşılaşması, savunduğu iktidarın gözü dönmüşlüğü ve yaşanan acı gerçekler karşısında insanların çektiklerine tanık olması vicdanını derinden etkiler. Katolik geçmişinden yeniden hayat bulan Schindler, bir dönüşüm geçirir ve mümkün olduğu kadar çok hayatı kurtarmak için ahlaki bir görev duygusuyla hareket eder. Burada “Schopenhauer'in özgür insan tipi akla gelmektedir çünkü Oskar Schindler, insanlığın acısına tanık olarak istemenin yapısını görüp ona hayır demeyi başarmış ve eylemlerini belirleyen nedensel bağların dışına çıkabilmiş birisidir” (Soltekin & Çil, 2020, s. 108). Bu süreçte insanın eylemlerinden sorumlu oluşunun ve her eylemin bir kefaretle eşleştiğinin altı çizilir.

Kitap boyunca bazı hafif dinsel göndermelere de rastlanmaktadır. Bunlardan biri SS askerlerinin evde Yahudileri aramaları sırasında saklanabilenlerle ilgilidir: “... İkinci arama yarın, ya

da ertesi gün. Tekrar dönecekler ve gettoyu boşaltacaklardı. Hazıranda yükselen bir dehşet olarak görülen şey ekimde günlük bir iş olmuştı. Gettonun aşırı dindarlarının bir sloganı vardı: 'Bir saatlik yaşam yine de yaşamdır'...' (Keneally, 1994, s. 155). Komutan Amon için Pemper rapor yazar ama gördüklerinden sonra Amon'un kendisi sağ bırakmayacağını düşünür. Bununla beraber belki de onu öldürmekte acele etmeyecektir ve bir günlük yaşam da yaşamdır. Ölümün ertelenmesi, yaşamın kısa bir süre de olsa devam edeceğine teslimiyet dinsel kaynaklı bir düşüncedir. Aynı şekilde ölen Yahudiler için Deutsch-Bielau Köyü'nün dışında bir Yahudi mezarlığı ayarlaması (Keneally, 1994, s. 380) Schindler'in işçilerinin inançlarına duyduğu saygıyı gösterir. Bir başka örnekte kadın tutsakları yeni fabrikasına getirtmek için bir kadını Teğmen Höss'e göndermesi (Keneally, 1994, s. 330) ve bunun Tevrat'ta bir kabilenin çıkarı için bir kadının istilacıya sunulduğu sahneye benzetilmesi (Keneally, 1994, s. 338) yönündeki söylentidir. Yine kitapta o zor şartlarda mahkûmların intihar etmelerinin önlenmesiyle ilgili (Keneally, 1994, s. 340) kısımlar dinde intiharin yasak oluşunu çağırıştırır. Mahkûmların tüm o dehşete düşürücü anlarda bile dualarda bulunmaları, inanç ve inancın verdiği dayanıklılığa işaret etmektedir. Umut, Tanrının insana bahsettiği bir ruhani güç, bir duygudur ve okura aşırı acılarla dolu zamanlarda inancın doğasını ve ilahî olanın rolünü düşündürmeye davet eder. Dinsel bir anlatıya belki de örnek verilebilecek *Schindler's Ark*'ta "hak ile batıl kavgasının bir yansımaları, Tanrının hakkının Tanrıya verilmesini, insanoglunun gerçek yerini ve bu anlamda dinsel buyruklar üzerinden üretilen edebiyatın Tanrı iktidarının bir anımsatıcısı olduğu" (Hakkıoğlu, 2022, s. 9-10) rahatlıkla görülebilir.

Sonuç

Çağdaş edebiyatta, özellikle kurmaca eserleriyle önemli bir konuma sahip Thomas Michael Keneally'nin tarihi kurmaca ile buluşturduğu *Schindler's Ark* adlı eserinde, 2. Dünya Savaşı sırasında yaşanan soykırımda Yahudilerin hayatını kurtaran Alman iş adamı Oscar Schindler'in gerçek hikâyesi anlatılır. Eser, edebiyat ve popüler kültür üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Gerçek karakterle gerçek olayların yazarın yaratıcı hayal gücüyle birleştirildiği bu kitap, "doğru ve yanlış kavramlarının, tüm bariz psiko-sosyal gerekçelere göre yanlışın tarafında olması gereken, ancak aslında haklıyken doğrunun tarafında olan biri tarafından, soykırımın iniş çıkışları aracılığıyla nasıl sürdürüldüğünün bir hikâyesidir" (Tuson, 1985, s. 161). Hikâyenin ana çerçevesi, önceleri ülkesine bağlı ve ülkesinin idealleri uğruna yola çıkışı ile başarısız başlayan hayatını savaşın getirdiği imkânlarla sanayi alanında telafi etmeye çalışan Schindler'in savaş süreci içinde yaşadığı iç çatışmayı ve bunun sonucunda yaptığı ve yöneldiği ahlaki tercihi konu alır. Schindler'in değişimi ve dönüşümünün temelinde çocukluğunda ailesinden gelen dinî etkiler ve mahallesinde farklı kültür ve dinlerle iç içe yaşanan geçmiş önemli bir rol oynar. Açtığı emaye ve sonradan kısmen savunma sanayi ürünleri fabrikasında "sanayi tutsakları" (Keneally, 1994, s. 326) adı altında iktidara zorunlu ve yararlı bir iş gücü olarak Yahudileri sunarak gittikçe artan sayıda işçiyi fabrikasında çalıştırır ve dolayısıyla fabrikası onların bir kurtuluş aracına dönüşür. Fabrikasının Rus işgaline karşı Polonya'dan Çekoslovakya'ya işçilerini taşıma sürecinde ise işçi listesi, insanların içine girmek için çaba harcadığı bir umut listesi olur. Erkek ve özellikle kadın işçilerinin nakil sürecinin zorlu bir yolculukla fabrikaya gelişleri kitabın orijinal başlığındaki "ark" kelimesine yani Nuh'un Gemisi'ne adeta gönderme yapar. Schindler'in fabrikası, insanların kurtuluşu için binmeye çalıştığı, 2. Dünya Savaşı tufanından böylelikle çıkmayı umduğu Nuh'un gemisine benzetilir. Orası, "savaşın içinde bir cennettir" (Keneally, 1994, s. 216, 217). Kitap boyunca Schindler'in dürüst bir Hıristiyan profili çizilir ve dinin onun ahlaki dönüşümünde bir pusula işlevi gördüğü izlenimi öne çıkar.

Rus işgali ihtimaline karşı işçilerinin onu kurtarmak için müttefiklere sunabileceği İbranice mektup yazmaları, bir işçisinin ağzından söktürdüğü altın dişini erittirerek içine Tevrat'tan "Bir tek yaşamı kurtaran tüm dünyayı kurtarmış demektir" ayetini yazdırmaları Schindler'in o büyük tufan içindeki konumunu sanki özetler. Onun fabrikası, Yahudiler arasında ulaşılmak istediği bir kurtuluş yuvası olarak ün kazanır. Zayıflıklarını saklamayan, günahsız da olmayan, aynı anda farklı kadınlarla

dostluğu da olan Schindler bir efsane olur ve adeta küçük bir Tanrı, kurtarıcı bir peygamber, ruhların kurtarıcısı olarak görülmeye başlanır. Tevrat ve İncil'le Tanrı'nın insan hayatını nasıl kuşattığı yer yer verilerek haç, İsa, cennet, cehennem, şeytan ve rahibe gibi kavramlarla dinsel anlamda olumlu imalar pekiştirilir. Bununla beraber insanın iç dünyasındaki karanlıkla aydınlığın mücadelesi fedakârlık, kefarete ve merhamet gibi dinî kavramlarla ifadelendirilerek hikâyede derinlik yaratılır. Kırmızı elbiseli kız figürü de kitabın can alıcı noktalarından birini oluşturur. Kanı ve ölümü temsil eden kırmızı, küçük bir kızla yan yana getirilerek masumiyeti ve savunmasızlığı işaret eder. Kitabın dinsel bir arka planı, bazen güçlü bir ön plan oluşturur. İncanın ve umudun gücünün karanlıklara karşı mücadelede ne kadar önemli olduğu sıklıkla vurgulanır.

Schindler's Ark'da göze çarpan dinsel imgeler, hikâyenin duygusal derinliğinin artmasına, incanın dayanıklılığının vurgulanmasına ve insanlık, merhamet ve iyi ile kötü arasındaki mücadele gibi daha geniş temaların keşfedilmesine katkı sağlar. En karanlık zamanlarda bile teselli, anlam ve umut içinde dinî inançların ve ritüellerin gücü vurgulanarak hissettirilir. Keneally, kaleme aldığı bu tarihsel kurmacasında dinsel ögeler aracılığıyla sadece insan doğasının karmaşıklığının altını çizmekle kalmaz aynı zamanda okuru, adaletsizliğe meydan okumada ve dünyada olumlu bir fark yaratmada oynayabilecekleri rolü üzerinde düşündürür. *Schindler's Ark*'taki dinsel göndergeler, bir taraftan anlatının duygusal derinliğini güçlendirirken bir taraftan da incanın insana sağladığı dayanıklılığını vurgular ve insanlık, merhamet ve iyi ile kötü arasındaki mücadele gibi daha geniş temaların ahlaksal bir dönüşüm çerçevesinde görülmesi noktasında anlamlı bir kapı aralar.

Kaynakça

- Bala, H. A. (2019). Schindler'in listesi soykırım öyküsünden sinema-mimarlık arakesitinde Berlin Yahudi Müzesi mekânsal çözümlemeleri. *SineFilozofi Dergisi*, (Özel Sayı), 53-74. <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.51536>
- De la Vall, E. M. (2009). A noah of our days: Around him mythologies arose. *Coolabah*, 3, 123-128. <https://doi.org/10.1344/co20093123-128>
- Grosz, E. (2004). *The nick of time: Politics, evolution and the untimely*. Allen & Unwin.
- Hakkıoğlu, M. (2022). Sınırları ve sorunları ile geçmişten günümüze edebiyat ve iktidar ilişkisi. İçinde M. Hakkıoğlu & M. A. Tüzen (Eds.), *Edebiyat ve iktidar dolaylı bir gerçeklik* (ss. 93-120). Çizgi Kitabevi.
- Harding, B. (2021). Paul Sharrad, Thomas Keneally and the literary machine. *Commonwealth Essays and Studies*, 43(2), 1-4. <https://doi.org/10.4000/ces.7630>
- Jung, C. G. (1998). *Psikoloji ve din* (R. Karabey, Çev.). Okyanus Yayıncılık.
- Kayıntu, A. (2022). İktidarın edebiyatından edebiyatın iktidarına. İçinde M. Hakkıoğlu & M. A. Tüzen (Eds.), *Edebiyat ve iktidar dolaylı bir gerçeklik* (ss. 93-120). Çizgi Kitabevi.
- Keneally, T. (1994). *Schindler'in listesi* (M. Harmancı, Çev.). İnkilap Kitabevi.
- Köprülü, M. F. (1986). *Türk edebiyatı tarihi* (4. baskı). Ötüken Neşriyat.
- Kur'an-ı kerim meali* (C. Koytak & A. Ertürk, Çev.). (1996). İşaret Yayınları.
- Molony, J. (2006). Tom, or Mick?. İçinde P. Pierce (Ed.), *A Thomas Keneally a celebration* (ss. 3-10). Friends of the National Library of Australia.
- Morris, W. (Ed.). (1969). *The american heritage dictionary*. American Heritage Publishing.
- O'Hearn, T. (1995). Secular sainthood – Tom Keneally's Oscar Schindler. In M. Griffith & J. Tulip (Eds.), *Religion, literature and the art project: Conference proceedings of the australian international conference* (ss. 274-282). Australian Catholic University.
- Pierce, P. (2006). Thomas Keneally's human comedy. In P. Pierce (Ed.), *A Thomas Keneally a celebration* (ss. 13-20). Friends of the National Library of Australia.

- Porge, M. G. (2019). An insight into the inhumanity of humanity with Thomas Keneally. *Confluente*, (1), 94-103.
- Rubenstein, R. L. (1996). The holocaust: Remembering for the future. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 548, 23-44.
- Sharrad, P. (2013). Words, sticks and stones: Keneally, literature and social impact. *Australian Literary Studies*, 28(4), 90-105. doi: 10.20314/als.b885f23549
- Soltekin, F. & Çil, D.A. (2020). Schindler'in listesi ve Schopenhauer'in özgür insanı. *SineFilozofi Dergisi*, (Özel Sayı), 91-109. <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.675485>
- Tuson, G. (1985). Schindler's ark: A study in heroism, therapy and change. *Journal of Family Therapy*, 7, 161-173. <https://doi.org/10.1046/j..1985.00674.x>
- Walton, J. (2015, October 7). *Thomas Keneally: I wanted to be recognised by the poms*. *The Telegraph*. Retrieved September 13, 2024, from <https://www.telegraph.co.uk/books/authors/thomas-keneally-interview/>